

קנין-פירות וקנין לזמן לענין ביכורים

כמבואר בסוגיא, וכיון שקנין פירות לאו כקנין הגוף הרי אי אפשר לקרוא בו 'האדמה אשר נתתה לי ה'".

וכבר הקשו כזאת התוס' (בגטין מח.) איך מצאנו אנן ידינו ורגלנו, הא קיי"ל כריש לקיש וקיי"ל האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין ביובל. וכן הקשו שם אליבא דרבא. ותירצו דהא דקיי"ל כריש לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, דוקא באופן מסויים דכותב לבנו לאחר מיתה אבל בעלמא כקנין הגוף דמי. וגם רבא שסייע לדברי ריש לקיש מקרא ומתניתא, לאו משום דאיהו גופיה ס"ל הכי. יעו"ש. אמנם ישובם אינו עולה בשיטת הרמב"ם שהרי פסק להדיא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי לענין הבאת ביכורים.

[תירוץ הקצות; התמיהה עליו]

ובקצות החשן (רנו סק"ג) כתב ליישב על פי דברי הרמב"ם בהלכות מכירה (כגו), שהפרש יש בין מכירת קרקע לזמן קצוב ובין המקנה אותה לפירותיה, שהקונה לפירות אינו יכול לשנות צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, אבל הקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם. הרי שפסק להלכה שקנין קרקע לזמן אינו כקנין פירות גרידא אלא הגוף שלו לשנותו ולעשות בו כרצונו. ואם כן באחים שחלקו, נהי דמחזירין זל"ז ביובל, שפיר מביאין וקורין שהרי קנין לזמן הוא, ודעת הרמב"ם להלכה שקנין לזמן הוא קנין הגוף ולא קנין פירות. [וכוונת הקצות לומר שאמנם בסוגית הגמרא נקטו שקנין בזמן שהיובל נוהג הוי כקנין פירות, וכמו שאמרו 'ואזדו לטעמייהו וכו' וכן אמר רב יוסף 'אי לאו דארי"ח ק"פ כה"ג לא מצא ידיו ורגליו' וכו' כאמור - אך להלכה נקט הרמב"ם שלא כאותה סוגיא, שהרי לכמה אמוראים על כרחך צריך ליישב כן, וכמו שהקשו התוס', ע"כ לדידן מחלקינן בין קנין פירות ובין קנין הגוף לזמן קצוב, שבזה האחרון מביא וקורא].

אך תירוץ זה תמוה, כפי שכבר הקשה בספר דברי חיים (להגר"ח אויערבך דיני מתנה יח), הרי בהמשך דברי הרמב"ם בהלכות בכורים שם (דז), כתב, המוכר שדהו או שמכר אילנות וקרקען בזמן שהיובל נוהג (ביובל שני. ע' להלן) - הרי זה מביא ואינו קורא שהרי סמכה דעתו

[דין הביכורים בקרקע הקנויה עד היובל ובאחים שחלקו]

(א) גטין מז: המוכר שדהו לפירות (שיאכל הלוקח פירות זמן מסויים ולאחר מכן תחזור הקרקע לבעליה), רבי יוחנן אמר מביא (הלוקח) וקורא - קנין פירות כקנין הגוף דמי. ריש לקיש אמר מביא ואינו קורא. קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וכו'. ואזדו לטעמייהו דאיתמר המוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, רבי יוחנן אמר מביא וקורא. ריש לקיש אמר מביא ואינו קורא. ריו"ח אמר מביא וקורא - קנין פירות כקנין הגוף דמי. ר"ל אמר מביא ואינו קורא - קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי [שכל קנין שאינו עולמי, כגון עד היובל - קנין פירות לחוד הוא, שהרי הגוף חוזר לבעליו ואין ביד הלוקח אלא שימושים זמניים דהיינו פירות. עפ"י רש"י שם ור"ן נדרים כט.].

ובהמשך הסוגיא אמר רב יוסף, אי לאו דאמר רבי יוחנן קנין פירות כקנין הגוף דמי, לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש, דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל. ואי סלקא דעתך לאו כקנין הגוף דמי, לא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון (שהרי כל לקיחה בשעת נהיגת היובל הוי כקנין פירות, וא"כ כל שדה שחלקה היורשים פעם אחת בשרשרת הדורות, כיון שדינה לחזור ביובל, שוב אין יכולים להביא ממנה ביכורים ולקרוא - אם לא משום שסובר ריו"ח קנין פירות כקנין הגוף דמי).

[הקושיא על שיטת הרמב"ם]

ותמה הלחם-משנה (בסוף הלכות זכיה) על שיטת הרמב"ם שפסק (בכורים דו) כריש לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי [שזהו אחד משלשה דברים שאמר רבא (ביבמות לו) הלכתא כוותיה כריש לקיש], וגם פסק (שמיטה ויובל יא, כ ועוד) האחים שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל, משום ד'אין ברירה' לומר הוברר הדבר שמשעה ראשונה ירשו כל אחד את חלקו - ואם כן כיצד משכחת לה הבאת ביכורים כדינה אם לא חד בר חד עד יהושע בן נון, הלא כל שדה שחלקה יורשים אינה קנויה להם אלא קנין פירות -

נוהג הרי היה לו בה עכ"פ קנין פירות, וכשמת האב לא ירית ולא מידי מפני שהיא כבר קנויה לו. ואין מובן, נהי שיש לו קנין פירות שהוא אלים כקנין הגוף, סוף סוף קנין הגוף הוא של האב, ובמותו יורש הבן את קנין הגוף, ומהו זה שאמרו דלא ירש כלום.

והסביר הגרש"ק שיש להבחין בין בעלות עיקרית על החפץ לבעלות על זכויות שיש בו. וכגון משכיר ושוכר, הגם שיש לשוכר זכויות דיוור ושאר שימושים, הבעלים העיקרי הוא המשכיר. מעתה, יסוד השאלה של 'קנין פירות' הוא מי הוא הבעלים עיקרי ומי בעל זכויות בלבד; האם הבעל העיקרי הוא זה שהגוף שלו, מפני שיש לו בחפץ קנין-עולם, ואילו קנין פירות אינו אלא זכות שימוש. או לאידך גיסא: זה שיש לו את קנין הפירות נידון באותו זמן כהבעלים העיקרי, ואילו בעל קנין הגוף אין לו עתה אלא זכות על הזמן העתידי.

ולפי דבריו יובן דלמ"ד קנין פירות כקנין הגוף, רק בעל קנין-פירות ישנו בדין 'יום או יומים' ולא בעל קנין הגוף, כי הראשון הוא הבעלים העיקרי והשני, אעפ"י שיש לו קנין הגוף, נבחן באותם הימים רק כבעל זכויות בחפץ. וכן מבואר ברשב"ם ב"ב (נ סע"א) שפירש מדוע יוצא לראשון למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי, 'כקנין הגוף דמי - כלומר כאילו קנה גופו, ואותו שאין לו פירות אין קנין-הגוף שיש לו בעבד כלום, דאין גופו עומד אלא לפירותיו והלכך ראשון קרוי אדון' - הרי דלהך מאן דאמר זכות השימוש בהווה עושאתו כבעלים עיקרי.²

והנה בשכירות בית, ודאי המשכיר הוא הבעלים העיקרי ואילו השוכר אין לו אלא זכות דיוור ושימוש, כאמור. [ואף לדעת הראשונים הסוברים ששכירות נחשבת כקנין פירות, אין זה כגדר קנין פירות דעלמא דלחד מאן-דאמר חשיב כקנין הגוף, אלא קנין ממין אחר. ויבואר בפעם אחרת א"ה]. ובזה ביאר הגרש"ק מה שכתב במחנה אפרים (זכיה מהפקר ט) שהמשכיר בית לגר ומת הגר באמצע תקופת השכירות והרי אין לו יורשים וכל הקודם להחזיק בנכסיו זכה - אין מועילה החזקת אחר בבית השכור לדור בו כל תקופת השכירות.

שאינו לו אלא הפירות, וקנין פירות אינו כקנין הגוף. הרי להדיא שקנין לזמן דינו כקנין פירות ומביא ואינו קורא - שלא כדברי הקצות א.

[במעם הדבר שמביא ביכורים בלא קריאה הגם שאין הקרקע שלו - נחלקו ראשונים, לדעת הרשב"ם (ב"ב קלו) זהו מדאורייתא משום שסו"ס הקרקע משועבדת לו ליניקת הפירות ובכלל 'בכורי אדמתך', אשר תביא מארצך. ולדעת התוס' אינו אלא מדרבנן]. נמצא עתה הוקשינו בכפליים; מלבד הקושיא כיצד משכח"ל הבאת ביכורים אם לא חד בר חד עד יהושע בן נון, קשה עוד סתירת דברי הרמב"ם אהרדי; בהלכות מכירה כתב שמכירת קרקע לזמן מכירת הגוף היא שיכול לבנות ולהרוס, ואילו בהלכות בכורים כתב להדיא שקנין החוזר ביובל קנין פירות הוא.

[באור הגרש"ק ל'קנין פירות'; ישוב הסוגיות לפי זה]

(ב) נפתח תחילה בישוב הקושיא השניה, בהקדם שני יסודות מדברי רבנו הגרש"ק (במערכת הקנינים ז-י ועוד), אשר פתח לנו הפתח בבאור כללות ענינים אלו. אמרינן בב"ק פרק החובל (ז), המוכר עבדו לאחר ופסק עמו שישמשנו כל שלשים יום, רבי מאיר אומר: ראשון ישנו בדין יום או יומים [שאם הכהו האדון הראשון ועמד יום או יומים - לא יוקם המכה כי כספו הוא] מפני שהוא תחתיו, קסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי. רבי יהודה אומר: שני ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא כספו, קסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. ויש לתמוה, נהי דקנין פירות חשיב לחד-מאן-דאמר כקנין הגוף ויכול לומר בו 'אשר נתתה לי', אבל שיהא עדיף מקנין הגוף לא שמענו, וא"כ מדוע רק הראשון שבידו קנין פירות לשלשים יום ידון בדין יום או יומים, ואילו השני שיש לו קנין הגוף עולמית בעבד, אינו בדין זה. עוד יש לעמוד על הבנת פשט דברי הגמרא בגטין (מח), דלמ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי, הלוקח שדה מאביו ומת האב, לולא קרא היא נידונית כ'שדה מקנה' ולא כ'שדה אחוזה', שהואיל וכשלקח בשעה שהיובל

א. ליישב דברי הקצות נראה שנקט מסברא לחלק בין מכירה חוזרת שמכר אדם ביובל שני, שהואיל וכבר חזרה אליו הקרקע ביובל ראשון 'סמכה דעתו שאין לו אלא הפירות' (כלשון הרמב"ם בכורים דז), ומסתבר שאין זכות ללוקח לקלקל את הגוף שהרי לא היה בדעת המוכר למכרה אלא לפירות, ובין מכירת גוף הקרקע לזמן קצוב (כלשון הרמב"ם מכירה כגה) שנקט הקצות שיכול לעשות בה כרצונו אף אם תישחת ולא תחזור לבעליה. הלכך חלוקת האחים נידונית כמכירת גוף שהרי חלקו את הגוף לגמרי ויכול כל אחד להשחיתו.

ב. כן יובן לפי"ז מש"כ הריטב"א (בב"מ צו). שאף אם בשותפין השואלים או משאילים אין דין בעליו עמו דבעינן 'שואל' ו'בעלים' שלם, בבעל בנכסיו אשתו - למ"ד קנין פירות כקנין הגוף - הוי 'שואל' ו'בעלים' שלם, ולא אכפת לן במה שיש לה קנין הגוף. [ושמא יש ליתן שם טעם אחר, שהואיל וההשאלה גופא מפירות הדבר, על כן בעל הקנין-פירות - למ"ד כקנין הגוף דמי - חשוב 'בעליו' לענין זה. ע"ש בשיטה].

וליתנו לאדם אחר, ואין אומרים כיון דפסקה פסקה, דמאי שנא אם משייר לעצמו או משייר לאחר.

[יסוד הגרשש"ק ש'שיר' הוא חלות חיובית ולא בדרך העדר]

אך החילוק בין הנידונים יתבאר על פי יסודו השני של הגרשש"ק בגדר דין 'שיר'. דהנה בב"ב סג. מבואר בסוגיא ובתוס' שהמוכר לחברו שדה ומשייר לעצמו את הפירות עתידיים [לא 'קנין פירות' שהוא קנין בגוף עצמו לפירותיו - אלא את הפירות בלבד שייר], לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שירו שיר, שכשם שיכול להקנות פירות עתידיים כך יכול לשיירם. ולחכמים שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כך אינו יכול גם לשייר. ויש לתמוה הלא לכאורה השיר הוא ענין שבהעדר, שאותו דבר שמשייר אינו נכלל במכירתו, ואם כן מה זה ענין לנידון הקנאת דבר שלא בא לעולם, הלא אף שאין לו כח להקנותו מדוע לא יכול שלא להכלילו במכירתו. וכתב הגרשש"ק (שם בס"ל. וכו"ה בקוב"ש לגרא"ו שם) שהשיר הוא ענין חיובי שאדם פועל, שיכול 'למשוך' כביכול מתוך הקנין זכויות מסוימות הכלולות בו.

פירוש: הואיל והמוכר חפץ לחברו מכירה גמורה של הגוף, אינו צריך הקנאה חיובית על פירותיו, אלא הפירות שייכים ללוקח ממילא כתוצאה מחיובת מבעלותו על החפץ, א"כ כשכא המוכר לשייר פירות לעצמו, אין די במה שאינו מכליל במכירתו את הפירות-העתידיים בדרך העדר, כי לגבי הפירות מה לנו ולמכירתו של זה, הלא מאליהם הם שייכים לקונה - על כן צריך לפעול 'שיר' באופן חיובי, שהוא חלות שהאדם פועל באותן זכויות, כאילו הוא קונה אותן מהקונה. וכן נראה בכונת הגרשש"ק א בתשובותיו (תנינא פח), שהוא כמו קנין מחודש שקונה המוכר מאת הלוקח [ואין כוונתו כמשמעות הלשון הפשוטה של קנין חוזר, אלא לומר שה'שיר' הוא החלה חיובית כדוגמת הקנאה].¹

[הבחנה בין גדר שיר בהקנאת קנין הגוף להקנאת קנין פירות: ישוב הקושיא על הרא"ה]

אחר הקדמות אלו נראה שיש להבחין בדין 'קנין לזמן' בין שני אופנים; כיון דקיימא לן כריש לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, יש לחלק בין מכירה לזמן סתמית שאין ללוקח אלא קנין פירות, דהיינו זכויות

והוכיח כן מסוגיית הגמרא בב"ב מט. וביאר הגרשש"ק טעם הדבר: כי בעצם הבעלים העיקרי זוכה ממילא בכל הזכויות שיש לאדם בחפץ, ורק אם יש אדם אחר שניתנו לו אותן זכויות, הרי זה מהוה עיכוב ומניעה מהבעלים באותן זכויות שהופקעו ממנו, אבל כל שאין אחר המעכב, הרי כל הזכויות שייכות מאליהן לבעלים. ואם כן כשמת הגר הרי חוזרת ממילא זכות הדיור לבעלים העיקרי, ולא מטעם זכיה מחודשת מהגר שמת, אלא משום שהזכויות מסתעפות מהבעלות וגלומות בה בעצם.

וביון שכן הרי מובנים כמין חומר דברי הגמרא בגטין, שהקונה שדה מאביו ומת האב לא ירית ולא מידי - שהואיל ויש ביד הבן קנין פירות, הרי למ"ד קנין פירות כקנין הגוף נחשב הבן כהבעלים העיקרי אלא שלאב ישנה זכות על הזמן העתידי, א"כ כשמת האב אין הבן צריך לרשת מאביו אותן זכויות, אלא הזכויות שייכות ממילא לבעלים העיקרי כל שאין מעכב בדבר, הלכך כשמת האב ואין לו יורש אחר, זוכה הבן בזכות העתידית של זמן-עולם בלא הזדקקות לדין ירושה.

הרי למדנו ששאלת 'קנין פירות כקנין הגוף' יסודה בהגדרת הבעלים העיקרי על החפץ. ומי שהוא הבעלים העיקרי, שייכות לו ממילא כל הזכויות שבחפץ מכח בעלותו, כל שאין שם אדם אחר המעכב. וזהו היסוד הראשון בדברי הגרשש"ק.

[באור דין 'שיר' בהקנאה]

[חידוש הרא"ה במוכר גוף ופירות ליום אחד: קושיא האזורנים]

ג) בחדושי הר"ן (גטין פד.) ובריטב"א כתבו בשם הרא"ה, על הא דאמרינן בנותן גט לאשתו ואומר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי - כיון דפסקה פסקה, דמהא שמעינן שהנותן קרקע לחברו גוף ופירות ליום אחד - זכה המקבל בקרקע לעולם, כיון דפסקה פסקה. ובאבני מלואים (כח סקנ"ג) הקשה [וכבר קדמו המחנ"א זכיה ומתנה ית] מהאומר 'נכסי לך ואחריך לפלוני' שכשמת הראשון זכה בו השני, הרי שאף על פי שנותן לו קנין הגוף לזמן [דהא קיי"ל כרשב"ג (בב"ב קלז) שאם מכרו הלוקח הראשון - מכור, ואם אכלו - אכול. וכמוש"כ הרשב"ם (קלז סע"ב) שגוף ופירות נתן לראשון, ע"ש], יכול הוא לשייר לעצמו את הזמן העתידי

ג. לפי"ז מכר אילן לזה ופירותיו לאחר, דאמרינן (ב"ב קמח ובתוס') לא שייר מקום הפירות והרי הם דבר שלא בא לעולם ואין לאחר בהם כלום - הקונה את האילן הוא זה שזכה בפירות ולא המוכר, שהרי זכויות הפירות שייכים ממילא לבעלים על הגוף גם אם לא היתה חלות מכירה עליהם, וכמו שכתב הרשב"א שם.

אלא כל מה שלא נכלל במכירה עומד הוא ממילא ברשות בעליו, והרי הזמן העתידי כלל לא נכנס במכירה זו, על כן הסברא נותנת שאין זכות ללוקח להשתלט על הזמן-עולם ולמכרו, שהרי אינו בעלים אלא על זכויות מסוימות.

[דין הפקר לזמן לאור הנ"ל]

(ד) ויש לסייע לסברא זו, דהנה איתא בפירוש הרא"ש בנדרים (מד) שהמפקיר הפקר לזמן, אם זכה בו אחר - זכה לעולם. וכן הוכיח הגרעק"א (בתשובה קמה) מדברי הבית-יוסף (או"ח רמו - לענין הפקר בהמתו לשבת כשהגוי עושה בה מלאכה, שמפקירה רק לשבת ושייכת בה זכיית אחרים לעולם). וצריך באור בטעם הדבר, הרי אין נכלל בהפקר הזמן העתידי, ומאי שנא ממכירה לזמן - אך לפי הנ"ל הדבר מתבאר היטב, כי נראה שבהפקר אין שייך להפקיר זכויות שימוש בלבד, שהרי כפי שנתבאר זכויות השימוש שייכות ממילא לבעלים כל שלא זכה בהן אדם אחר המעכב, א"כ הרי כשמפקיר זכויותיו לא עשה כלום, כי הן שוב נעשות שלו ממילא. ובהכרח כל הפקר הוא הפקרת גוף ופירות⁷. וכיון שכן, הרי יש זכות לכל אדם ליטול את

שימוש אבל לא בעלות עיקרית בחפץ, ובין מכירת גוף לזמן שהלוקח נחשב בעלים עיקרי בכל אותו הזמן. באופן הראשון אם המוכר משייר לעצמו פירות עתידיים, די בהעדר מכירה, שהרי אין ללוקח קנין-דממילא בהם מאחר והמוכר הוא הבעלים העיקרי. ורק באופן השני שמכר את הגוף לזמן, זקוקים אנו לשיור חיובי בפירות כאמור.

ואם כן, באופן שמקנה לאחד ואומר 'אחריך לפלוני', אף על פי שמקנה גוף ופירות ויש לקונה כח למכרו ולאכלו, אך באמרו 'אחריך' משייר באופן חיובי את הזכות על הזמן העתידי ולכן מהני. לא כן כשמוכר 'גוף ופירות ליום אחד' והרי בדעתו ליתן לאחר בעלות מוחלטת ליום אחד, ולא שיייר באופן חיובי כלום⁷, בזה אמר הרא"ה כיון דפסקה פסקה, והיינו מפני שמי שהוא כעת הבעלים, מסורות בידיו כל הזכויות שבחפץ ממילא, גם אם המוכר לא הכלילם במכירתו לו, הלכך גם הזכות לזכות בו קנין-עולם, שלו הוא שהרי אין מי שמעכב עליו באותה שעה.

אך זה הכל כשמכר הגוף לזמן, אבל המוכר לזמן קצוב בסתם, אין ללוקח אלא קנין פירות [וכדלהלן], וא"כ הבעלות העיקרית נשאר ביד המוכר דהלא קיימא לן קנין פירות לאו כקנין הגוף - בזה אין צריך שיור חיובי

ד. ומשמע לכאן שאם יאמר לו בפירוש שדי מכורה לך היום, ולמחר אינה מכורה אלא שלי היא - הוי שיור חיובי בקניינו, בדומה ל'אחריך לפלוני'. ולפי"ז צ"ל דהרא"ה לא מיירי בגוונא ד'היום אי את אשתי ולמחר את אשתי' דמיירי בגמרא גבי גט.

אך קשה א"כ אף כשאומר רק 'מכורה היום' הלא לכאורה דעתו שתחזור אליו א"כ וא"כ הוי כאומר 'ולמחר אינה מכורה' [ושאני גט שאין שייך שיור הלכך מגורשת לעולם, אבל כאן מ"ט לא נדונו כאילו שייר להדיא]. וצ"ל שאין אומדנא מוכחת שכך דעתו. וצ"ע.

ה. לכאורה סברא זו קיימא רק אליבא דריש לקיש בסוגיא שם שבהפקר לזמן יצא מרשותו מיד ופטור ממעשרות, אבל לעולא שלא יצא מרשותו עד דאתי לרשות זוכה ובינתים יכול לחזור בו [וכן פסק הרמב"ם נדרים ב,יח והר"ן שם מה]. הרי למעשה לא נכלל באותו הפקר אלא נתינת רשות לכל אחד לזכות, ושפיר י"ל דשייך זה אף כלפי זכויות שימוש. [ושמא זהו גופא טעמיה דעולא לחלק בין הפקר לעולם ובין הפקר לזמן, שכיון שהפקיר רק לזמן אבל נשאר הבעלים על הגוף, אין שייך שיופקעו זכויותיו בעצם הלכך לא חלה אלא נתינת רשות לזכות ועל כן יכול לחזור כל עוד לא זכה אחר. ואפשר זו כוונת הרשב"א בנדרים דהוי הפקר גרוע]. ולפי"ז אין ראייה שהזוכה יזכה לעולם, דהוי כקנין לזמן. ואמנם אילו יפקיר מפורש גוף ופירות - יוכל הזוכה לזכות לעולם. ובזה נתיישבו דברי הב"י, כי לענין שבת לא סגי בהפקר לזמן דעלמא, דהא כל עוד לא זכה אחר בבהמה הריהי ברשותו [וכדקשה רעק"א], ועל כרחך דדעתו להפקיר באופן המועיל דהיינו גוף ופירות, ושפיר כתב הב"י שיכול אחר לזכות בה לעולם. [ודברי הרא"ש בנדרים יתפרשו או במפקיר במפורש גם הגוף, או כמו שצדד רעק"א שהוא כהפקר לעולם בתנאי שאם לא יזכה בו אדם עד זמן מסויים, אינו הפקר]. ונראה לכאורה שאף לריש לקיש אין הכרח בסברא דלא שייך הפקר על זכויות השימוש, דשפיר י"ל שלמדנו משביעית שהפקירה התורה הקרקע לכל אדם לילך עליה וכמוש"כ האחרונים. ואמנם יש מקום לחלק דהתם דין התורה הוא המעכב את הבעלים למנוע זכות זו מאחרים, אבל שפיר יש מקום לומר מסברא שביד אדם להפקיר זכות מסויימת מדעתו. ולא דמי לגר ששכר ומת, כי שם לא הפקיר הבעלים את זכותו אלא נתן זכותו למישהו מסויים ולא יצאה הזכות מתחת ידו רק עד כמה שהיא ביד האחר, אבל אם מפקיר זכותו לכולי עלמא יתכן דמהני. וכיו"ב בשתי הראיות שהביא הגרש"ק (במערכת הקנינים סי' ח) מעבד עברי ואמה עבריה שהפקירם רבם, דנעשים בני חורין גם בעל כרחם, וכן במה שהביא בקה"י (שביעית ב) ממוכר עבדו לפירות וחזר הלוקח ומחל לעבד מעש"י - לא מיירי במפקיר להדיא את זכותו, דבזה י"ל

[וכמו שכתב בעצמו (בסי' רנז) ליישב בכך שיטת הרמב"ם בהבאת ביכורים, כמובא לעיל], ולפי זה הקשה קושיתו. וכנראה הבין בדברי הרמב"ם שיכול אף להשחית את הקרקע, שהרי כתב שיכול לשנותה כחפצו ולבנות ולהרוס. [וכן נראה במחנ"א זכיה ומתנה יח].

אך המשנה-למלך (שמיטה יא) הקשה על הרמב"ם מדברי הירושלמי שהלוקח קרקע לזמן קצוב אין יכול לבנות ולהרוס. אכן במרכבת המשנה שם ביאר לנכון שאין כוונת הרמב"ם שיכול לאבד הגוף, שודאי אין לו רשות על כך שהרי זמנו קצוב וצריך להחזיר המקח לבעליו, אלא שיש לו זכויות השתמשות מורחבות יותר מ'הקנה לפירות' בעלמא, שאף שימושים שיש בהם שינוי גוף הקרקע בכלל זכויותיו, כגון חפירת בורות מים ומערות לאיחסון וכד'. וכן דקדק החזו"א (באה"ע עד, טו) מלשונות הרמב"ם שם 'המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זה מכירה, ומשתמש הלוקח בגוף כחפצו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ובסוף תחזור לבעליה. ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין המקנה אותה לפירותיה - שהקונה לפירות אינו יכול לשנות צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, אבל הקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קניין עולם לעולם' - הרי משמע מכל דבריו שצריך להחזירה לבעליה ואינו רשאי למכרה ולהקדישה ולכלותה. וגם נקט בתחילת דבריו לשון השתמשות, וזה מוכיח שמש"כ בהמשך שבונה והורס היינו רק בתורת שימושים בקרקע כדרך העולם לחפצם ולהנאתם, אבל לא הריסה של השחתה. וכן ממה שכתב 'בכל זמנו הקצוב' משמע שאין לו זכות לאבד את הגוף לעולם. ממילא אין סתירה כלל בדברי השו"ע, כי אמנם יש לו דין 'שומר חנם' (במטלטלין) כלפי הגוף, אעפ"י שיש לו זכויות שימוש בגוף הקרקע, לבנות ולהרוס.

נמציינו למדים שהקונה קרקע לזמן קצוב - 'קנין פירות' הוא זה, אלא שאינו מצומצם לפירות הצומחים בלבד אלא כל שימושי הקרקע בכלל 'פירותיו', אף אם עי"כ משנה צורתה. ולפי זה, מה שכתב בשו"ת שמן המור (ד) אודות מכירת קרקעות לנכרי בשביעית באופן שמוכר לזמן קצוב שאין בזה משום 'לא תחנם' ומאידך מכירת הגוף היא להפקעת שביעית [ועל זה סמך הגר"א מקובנא בהתר המכירה הראשון] - זהו רק לפי הבנתו בדברי הרמב"ם שקנין לזמן קנין הגוף הוא, אבל לפי המבואר בדעת הרמב"ם אין לקונה באופן זה קנין הגוף

הגוף לעצמו ונעשה של הזוכה לעולם, בדומה לדין 'אחריך' שאם מכרו הראשון לאחר מכור לעולם - כי יש לו לזוכה בגוף, הזכות להשתלט על זכות הזמן העתידי.

[באור דברי הרמב"ן במשייר 'קנין פירות' לעצמו. לאור כל הנ"ל]

והנה כתב הרמב"ן (בב"ב סג), וכן נפסק ברמ"א (חור"מ רטז, טז, א) שהמוכר דקל ומשייר הפירות לעצמו, אעפ"י ששייר לעצמו קנין בגוף הדקל לפירותיו, אם מת אין הפירות של יורשיו אלא של הקונה. וכן נקט הריב"ש (בתשובה רנז), וביאר שם דלא דמי למוכר נכס ומשייר בו דבר מסויים לעצמו, כגון ששייר בית בבירה גדולה או מכר בית ושייר דיוטה אחת לעצמו - ששם הדבר המשוייר לא נכנס מעיקרא במכירה והיהו שלו כבתחילה, ואילו המשייר 'קנין פירות' הוי כמוכר הכל אלא שמתנה על מה שמכר לשייר בו דבר לעצמו, הלכך רק לעצמו שייר ולא ליורשיו [אלא אם כן פירש].

והדברים מתבארים היטב עפ"י צירוף היסודות הנ"ל, שהרי 'קנין פירות' אינו מהוה בעלות בעצם הדבר אלא זכויות בעלמא [למאי דקיי"ל ק"פ לאו כקנין הגוף דמין], וכיון שכן הרי הלוקח שהוא הבעלים העיקרי, זוכה ממילא באותן זכויות כל שאין שם אחר המעכב, והואיל ואין שם שיור באופן חיובי אלא מה ששייר לעצמו [שאיין כלול במשמעות שיורו אלא לעצמו ולא ליורשיו], הרי כשמת אין ליורשים כלום בקנין-פירות של מורישם שהרי קנין פירות אינו אלא זכות מזכויות השימוש, אבל בעצם כל הזכויות שייכות לבעלים ממילא.¹

[סתם קנין לזמן - קנין פירות הוא]

(ה) עתה נבוא לבאר גדר קנין לזמן, שבמהותו הוא קנין פירות ולא קנין הגוף. הנה הקשה בקצות החשן (שמו סק"ה) סתירת דברי השו"ע, שמצד אחד פסק (ריב"ד) בדברי הרמב"ם הנ"ל שהמוכר גוף הקרקע לזמן קצוב משתמש הלוקח בה כחפצו ויכול לשנות צורתה, ולבנות ולהרוס, ומאידך פסק (שמו"ח) שהלוקח בהמה לשלשים יום - שומר חנם הוא עליה וחייב בפשיעה. והלא הגוף שלא לעשות בו כרצונו, ואף להרוס בידים, ומה שייך לחייבו על פשיעה.

אמנם הקצות הניח בהבנת דברי הרמב"ם שמתוך שיכול לשנות גוף הקרקע הרי היא קנויה לו קנין הגוף

דמהני שיוכל אחד לזכות.

ו. לפי"ז יוצא לכאורה שהמוכר שדהו לפירות לחמש שנים [או אפילו בסתם מכירה זמנית לפי מה שיתבאר שהוא קנין פירות], ומת הקונה בתוך הזמן - אין יורשיו יורשים זכות אכילת פירות. וכן בשכירות. וזה אינו. ועי"כ צריך לומר דאמדינן דעתייהו שאף ליורשיו קאמר, ורק כאן שאמר 'לי' אין היורשים בכלל זה.

היובלות - לא תחזור השדה, שהרי השדה נמכרה לעולם [וכן מוכח להדיא בדברי הרמב"ן גטין לו. יעו"ש בענין עבר נרצע]. ואולם הגרשש"ק (מערכת הקנינים ספ"ט) הקשה ממה שמבואר בגמרא וברמב"ם שהקונה בשעה שהיובל נוהג אין לו אלא קנין פירות, ואילו היתה זו מכירת עולם אלא שדבר מבחוץ גורם להחזיר, בדין הוא שייחשב אצלו קנין הגוף ויכול לומר 'מפרי האדמה אשר נתתה לי'.

[מכירת קרקע ביובל שני, מכירה לזמן היא]

והנה בגמרא בגטין (מח.) העמיד רב חסדא מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בדין ביכורים במוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, ביובל שני [לאחר שכבר עבר יובל אחד משנכנסו לארץ - כפרש"י. והרמב"ם מפרש יובל שני של כל אחד ואחד בחייו כמוש"כ האחרונים], אבל ביובל ראשון דברי הכל מביא וקורא דאכתי לא סמך דעתייהו. ופירוש הדברים (ע' במערכת הקנינים שם ובחזו"א אה"ע עה,ב) ש'יובל ראשון' היינו דין היובל בעצמו, ללא התערבות דעת בני אדם בשעת המכירה בהתחשב בחזרת היובל, ועצם דין היובל הוא אפקעתא כלשון הגמרא וכדברי הגר"ח, הלכך הוי קנין הגוף ומביא וקורא, אבל מיובל שני ואילך שלוקחים בני אדם בחשבון בשעת המכירה את חזרת היובל, הרי מכירתם מכירה זמנית עד שנת היובל, הלכך הוי קנין פירות ובה פליגי ריו"ח וריש לקיש.

ולפי"ז באופן שבטלו היובלות באמצע המכירה, מיובל שני ואילך - השדה תחזור לבעליה, כי הרי למעשה לא מכר אלא לזמן.^ט

ועל פי זה הביא הגרשש"ק (שם בסוס"י ט) בשם גיסו ליישב דברי הרמב"ם, שבחלוקת היורשים, הגם שמחזירים זל"ז ביובל מ"מ אין החלוקה כהקנאה לזמן,

בקרקע אלא קנין פירות בלבד, וכמו שכתב הרמב"ם עצמו בהלכות ביכורים (ד,ז) שהקונה בזמן היובל [ביובל שני] אין לו אלא קנין הפירות וקנין פירות אינו כקנין הגוף. ואמנם החזו"א בהלכות שביעית (כא,ח) השיג בזה על דברי שמן המור לפי מה שביאר במק"א שקנין לזמן קצוב 'קנין פירות' הוא.^ז

והרי לאור האמור לעיל, מוכח כן ברמב"ם בתרתי; כי אילו היתה זו מכירת הגוף, בדין היה לומר שתיחלט לקונה כדברי הרא"ה, כיון דפסקה פסקה. ועוד היה בדין שאם מכרו - מכור. איברא, במחנה אפרים (זכיה ומתנה יח) נקט שאם מכרו הלוקח לאחר בתוך הזמן - מכור הוא לצמיתות, ודימה זאת לדין 'אחרית' הנ"ל, אך זהו חידוש דין שלא שמענוהו. ועוד הוכיח במעדני ארץ (יד) מדברי הרמ"א בשני מקומות (רמח,ג) שאין יכול למכור בתוך הזמן, הגם שסתם ולא העיר כלום על דברי השו"ע שכתב בונה והורס כרצונו. ח

[הבאת ביכורים באחים שחלקו; ישוב שיטת הרמב"ם]

ו) אלא שהקושיא הראשונה עדיין בעינה עומדת; כיון שלדעת הרמב"ם המוכר בשעה שהיובל נוהג הוי קנין פירות וק"פ לאו כקנין הגוף, כיצד מביאים ביכורים משדה שחלקה היורשים והלא האחים שחלקו לקוחות הן ומחזירים זה לזה ביובל.

[חזרת יובל - הפקעה חיצונית של המכר]

והנה הגר"ח (תרומות א,י) נקט שדין חזרת הקרקע ביובל גדרו כהפקעה חיצונית של המכר, אבל המכירה מצד עצמו מכירת-עולם היא, וכלשון הגמרא בב"מ (קט.) יובל אפקעתא דמלכא היא. ונפקא מינה שהמוכר לחברו בזמן שהיובל נוהג ובתוך כך בטלו

ז. יש לעיין כיצד הדין בנתן לו בפירוש גם כן זכות איבוד והשחתה, ומ"מ שייר את הזמן העתידי לעצמו, שלכאורה אין זה 'קנין פירות' שהרי יכול לכלות הגוף. ומ"מ בכלל נתינת 'חניה בקרקע' י"ל שהואיל ואין לגוי חניה קבועה וגם לא יכול להעבירו לאחר לצמיתות, שפיר דמי. או שמא בעצם זהו 'קנין פירות' שהרי עתיד לחזור, רק נתן לו זכות לאבד את הגוף. וכן יש לסייע ממה שכתב הרמב"ם דהמוכר בשעת היובל הוי קנין פירות, והרי לא התנו שאסור לו לחפור בדרך השחתה, ואעפ"כ הואיל והוא לזמן הוי קנין פירות. אך שמא ביובל שני אכן אסור לו להשחית הקרקע, וכמשמעות הפשוטה בלשון הרמב"ם במוכר ביובל שני 'שהרי סמכה דעתו שאין לו אלא הפירות'. וצ"ע.

ח. המחנ"א מיייר 'היכא דנתן לו גוף ופירות לזמן' וי"ל שדוקא אם אמר לו בפירוש כך דהוי קנין הגוף, אבל לא בקנין לזמן סתם דהוא הוה כקנין פירות. ואין לומר דכל שקצב זמן הוי בהכרח קנין פירות הגם שאמר לו 'גוף ופירות', דהלא הרמב"ן (ב"ב קלז) כתב שאין חילוק אם אמר לך לכל חיך ואחר כך לפלוני או אם קצב לו עשר שנים ואחריו לפלוני, דבתרונהוהו אם מכר לאחר - מכור. הרי ששייך קנין הגוף לזמן. וכן נקט בקצוה"ח רמא סק"ד. [והחזו"א (אה"ע עה,טו) נטה מדבריו עפ"י הרמב"ם. ואולם ברמב"ן משמע ששייך].

ט. אם כי יתכן מצד הסברא שאין זה מכירה לזמן קצוב וידוע אלא מכירה זמנית עד שיגיע היובל ויפקיע [דאי לא תימא הכי הרי אין כאן מצות יובל, וכמו שהעיר החזו"א עה,ב], וסו"ס לא הגיע היובל.

של האחד מסיים השני את חלקו, מצד זה לבד נחשבים כ'לקוחות', אבל סוף דבר מה שקיבל לחלקו - את שלו הוא קיבל [אלא דלמ"ד יש ברירה הרי הוברר שמשעה ראשונה ירש את החלק המסויים, שכבר אז היה לו את החלק הזה לכשיחלקו, ועל כן הם כ'יורשים' ממש ואין שם חזרת יובל כלל, אבל למ"ד אין ברירה יש חלות מחודשת של קנין במעשה החלוקה וסיום החלקים, אבל זכיית כל אחד בחלקו הוא זכייה בשלו ולא זכייה בשל חברו]. והוכחנו כן בכמה וכמה ראיות ברורות בשיטת הרמב"ם. עוד הראנו לדעת שמשום כך יכול השותף האחד לחלוק את הירושה או הנכס המשותף בלא דעת חברו, ואף בניגוד לרצונו ולהסכמתו, כל שאין חשש רמאות וטעות שאז צריך בית דין לשום החלקים. ובחלוקת האחד נקנה ממילא החלק השני לחברו. והרי בכל התורה לא מצינו כזאת שיוכל אדם לקנות בעל כרחו - אלא משום שבעצם כל אחד נוטל את שלו.

וכיון שכך, הרי נראה שחלק היורש בשדה המחולקת, 'קנין הגוף' הוא ולא 'קנין פירות', שהרי מצד עצם דין היובל שמחזיר, כבר נתבאר שאין זו אלא הפקעה חיצונית [וכדין יובל ראשון דלכו"ע מביא וקורא], ומצד מה שדעת השותפים לחלוק רק עד זמן מסויים - הרי כיון שבעצם יכולה החלוקה לחול בלא דעת שני הצדדים ואף בניגוד להסכמת השותף, מפני שכל אחד את שלו הוא נוטל, אם כן מה לנו ולדעתם כלל, סוף סוף לכל אחד מהיורשים היה לו מאז ומעולם קנין בשדה י"א ויהא לו קנין לעולם, ורק סיום החלקים משתנה ביובל, אבל עצם הקנין קנין-עולם הוא, ולא דמי לקנין שקנה מחברו ומחזיר לו ביובל.

ואמנם רב יוסף שאמר שאילו היה סובר רבי יוחנן קנין פירות כקנין הגוף דמי, לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש, דעתו שאף בחלוקת היורשים חשיבא קנין פירות, יש לפרש זאת מתרי טעמי; או שלדעתו דין חזרת יובל מצד עצמו משווי הקנין כקנין לזמן, וצריך לומר דלא סבירא ליה כרב חסדא שאמר שביובל ראשון לכו"ע מביא וקורא. [והרמב"ם שפסק כרב חסדא, הרי לדעתו שפיר מצינו ידיו ורגלנו גם אם קנין פירות לאו כקנין הגוף]. או י"ל על פי מה שראינו בענין חלוקת

שהרי החזרה היא רק למצוה לקיים הדין אבל אחר כך נשאר הקרקע אצל כל אחד ואחד כפי חלוקתם הראשונה (והביא מדברי רש"י בגטין כה. 'וחוזר ביובל לתחילתו משום מצות יובל והדר שקליה כדמעיקרא'). על כן בזה ודאי מביא וקורא, כי בעצם הוא קנין הגוף עולמית אלא שדבר מבחוץ מחייב את ההחזרה לאחר זמן. ורק במוכר שדהו כתב הרמב"ם שהואיל והיובל נוהג הרי סמכו דעתם על ההחזרה ולא מכר אלא לזמן, משא"כ בחלוקת היורשים.

אלא שדבריו אלו תלויים ועומדים בפירוש דברי הרמב"ם, במה שכתב (שמיטה ויובל י"א, כ) האחים שחלקו כלקוחות הן ומחזירין זה לזה חלקו ביובל. לא תבטל חלוקתן מכמות שהיתה. הנה אפשר לפרש - כפי שאכן נקטו הפני-יהושע ומרכבת המשנה - שנשארים בחלוקתם ממש, ולפי"ז אכן יצדק התירוף האמור, שמצד דעת בני אדם החלוקה חלוקת עולם היא, שחזרת היובל די לה ברגע כמימריה לקיום המצוה ולאחר מכן הכל חוזר לקדמותו - על כן שפיר חשיב קנין הגוף, כי כאמור דין החזרה אינו אלא אפקעתא מבחוץ ואינו משנה את עצם המכירה. ואולם הגר"ח (בהל' שכנים) ומלבושי יום טוב (דיני ברירה יז) פירשו דברי הרמב"ם שרק סיום החלוקה הוא שנשאר קבוע, אבל החלקים עצמם חוזרים, שאם נטל ראובן הדרום ושמעון הצפון, ביובל מתחלפים בחלקיהם וראובן נוטל את הצפון ושמעון הדרום. לפי"ז לכאורה הדרה קושיא לדוכתה, שהרי שוב אין סומכת דעתם בהקנאה זו לעולם אלא עד לשנת היובל שבה יוחלפו החלקים.

[גדר 'לקוחות' באחין שחלקו; ישוב שיטת הרמב"ם לפי"ז]

אך יש לבאר על פי מה שהארכנו' בגדר 'האחים שחלקו לקוחות הן' כיסוד הגר"ז, שאין זה כקנין שקונה אדם מחברו אלא באמת כל אחד את שלו הוא נוטל (כדברי הריטב"א בנדרים), שהרי לכל אחד מהיורשים היה לו קנין שאינו מסויים בשדה זו משעת מיתה, ובשעת החלוקה הוא רק מסיים את חלקו ו'מקבץ' את קניינו לשטח מסויים, אלא שהואיל וגם ליורש האחר נתונה הזכות לסיים את חלקו, הרי תמורת סיום חלקו

י. בשיעור ע"א.

יא. ואף בקנין זה דתפוסת הבית קודם חלוקה, נראה שהיו חייבים בביכורים כדין פירות השותפים שחייבים כמוש"כ הרמב"ם בכורים ב,ח. ולכאורה נראה שאפילו אם חלקו בפירוש לזמן מוגבל - מביאים וקוראים, כי סוף סוף קנינם בשדה הוא קנין עולם, וקנין זה מחייב בביכורים, ומה לי שהחלוקה זמנית. ולפי"ז אף אם נסבור שהיובל משווי קנין-לזמן, סו"ס הלא הקנין-שאינו מסויים הוא קנין עולמית ומחייב בביכורים. ואם כן על כרחך נצטרך לפרש סברת רב יוסף כהאופן השני המבואר בפנים בסמוך, דפליג בעיקר גדר זה דהאחין שחלקו, וסובר שיש כאן הקנאה ממשית של החלקים זה מזה.

מדרכבן משום 'רוצה בקיומו' - משמע שאותה סוגיא נוקטת שהרי זה כהחלפת נכסים ממש. ויש לומר שכך נקט רב יוסף ולכך משהו חלוקת היורשים לשאר קנין שדה בזמן שהיובל נוהג שאינו אלא קנין פירות, אבל להרמב"ם שנקט כהסוגיא בע"ז שאינן כלקוחות ממש, שאני חלוקת אחים מלקיחת שדה דעלמא, ושפיר מביאין וקוראין אף אם כלקוחות דמיין, כמו שנתבאר.

השותפין יב, ששיקר גדר זה דאמרן, שנוי הוא במחלוקת הסוגיות, ואמנם הסוגיא בע"ז נוקטת שאינן כלקוחות ממש וכמותה פסק הרמב"ם, אבל בסוגיא בקדושין (יז) מבואר שלמ"ד כלקוחות הן, גר ונכרי שירשו את אביהן והיתה שם עבודת כוכבים, אם יטול הגוי את העכו"ם וכנגדה יטול הגר דבר אחר - אסור הדבר מדאורייתא משום חליפי ע"ז [ואילו להסוגיא בע"ז אין איסור אלא

עיקרי דברים

שיכול הלוקח להשתמש בגוף הקרקע ולשנותה כרצונו, מ"מ אין בידו ליתנה לאחר לעולם או להשחיתה [וכמו שנקטו מרכה"מ וחזו"א. וכ"מ ברמ"א - ודלא כהבנת מחנה אפרים והקצות]. (ה)

(ד) נראה שבהפקר לזמן אין הגדר כן, שאי אפשר להפקיר זכות-פירות בלבד (כמוש"כ הגרשש"ק), שהרי הבעלים חוזר וזוכה ממילא באותה זכות - אלא בהכרח כל הפקר הוא הפקר הגוף, ואף הפקר לזמן. הלכך אם זכה אחר באותו הזמן - זכה לעולם, כדמוכח ברא"ש ובב"י. (ד)

(ה) נראה (עפ"י הגר"ח ועוד) שחזרת יובל גדרה הפקעה חיצונית של המכר, ואינה משנה את מהות המכירה להיותה מכירה לזמן אלא מכירת עולם היא. וכל זה ביובל ראשון, אבל ביובל שני דעת המוכר למכור רק כקנין-פירות. לכך הקונה ביובל שני מביא ביכורים ואינו קורא, אבל ביובל ראשון קורא. (ו)

(ו) המוכר שדהו לזמן - מביא הלוקח בכורים ואינו קורא, שהרי כאמור אין לו אלא 'קנין פירות' ולהלכה ק"פ לאו כקנין הגוף דמי.

ואולם בחלוקת היורשים, גם לפי מה שאנו נוקטים האחים שחלקו כלקוחות הם ומחזירים זה לזה ביובל - מביא ביכורים וקורא. כן מבואר בדברי הרמב"ם [ונראה שמחלוקת אמוראים היא].

טעם הדבר, על פי המבואר במקום אחר בדעת הרמב"ם בגדר האחים שחלקו כלקוחות, שאינם כקונים שדה מאחר, אלא כל אחד את שלו הוא נוטל [ושם 'לקוח' חל רק משום שזכות סיום הנכסים של כל אחד באה לו תמורת נתינת זכות סיום לחברו]. והרי לכל אחד יש קנין-עולם שאינו מסויים. ועל כן אין מתחשבים במה שדעתם בחלוקתם לעשותה חלוקה זמנית עד היובל, כי סוף סוף קניינם קנין עולם בקרקע, והרי זה קנין הגוף, שהרי כאמור, היובל אינו משנה את מהות הקנין אלא נחשב כהפקעה של גורם חיצוני. (ו)

(א) מחלוקת האמוראים אם קנין פירות כקנין הגוף אם לאו, יסודה - כהסבר הגרשש"ק - בהגדרת הבעל העיקרי על החפץ, האם הוא זה שהגוף קנוי לו עולמית [ואילו זה שיש לו קנין פירות, אין לו אלא זכויות שימוש] או זה שעכשיו החפץ קנוי לו לשימוש [ואילו השני יש לו רק זכות על זמן-עולם].

זה שהוא מוגדר כבעלים, יש לו את כל הזכויות שבחפץ, אלא אם כן הן נתונות עתה ביד אחר, אבל כשנסתלק האחר [כגון בגר שמת ואין לו יורשים, או בהפקעה וכד'], הזכויות שייכות לבעלים ממילא, ולא מתוך שקנאן מן ההפקר. (ב)

(ב) המוכר גוף לאחד ושייר לעצמו פירות, השויר אינו מוגדר כהעדר מכירה [כמו במוכר בית ומשייר חדר אחד לעצמו] אלא כדבר החל באופן חיובי, כאילו משך את זכות הפירות מהבעלים בחזרה (עפ"י הגרשש"ק).

ובל שלא היה שויר ב'חיוב' אלא בדרך 'העדר' - המכירה מכירה גמורה. וכדברי הרא"ה שהמוכר שדה ליום אחד, גוף ופירות - חלוטה היא ביד הלוקח לעולם, 'כיון דפסקה פסקה'. והטעם, שזכות הפירות העתידיים אינה צריכה להיקנות במיוחד מהמוכר לקונה, אלא שייכת היא ממילא לבעלי החפץ.

זהו הטעם בדברי הרמב"ם והריב"ש שהמוכר דקל ומשאר לעצמו 'קנין פירות' לזמן, אין יורשיו בכלל שוירו, ואינו דומה למשייר מקום מסויים וכד' - כי המוכר את הגוף מכר את הכל, ומה שמשייר לעצמו את קנין הפירות הרי זו פעולה חיובית כעין קנין מחודש מאת הקונה, הלכך לא נכלל בשויר אלא מה שמפורש בדבריו, 'לי' ולא יורשיו. (ד)

(ג) כל זה במקנה קנין-הגוף אבל בקנין-פירות, לפי מה שאנו נוקטים שאינו כקנין הגוף, אין צריך שויר חיובי אלא די בהעדר הקנאה על הפירות העתידיים. (א)

ויש להוכיח מכמה מקומות בדברי הרמב"ם (בהלכות מכירה ובהלכות ביכורים) שמכירת קרקע לזמן באופן סתמי היא מכירה ל'קנין פירות' בלבד, הגם